

**Veću interdisciplinarnih studija UU
Senatu UU**

Izveštaj Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidata Aleksandra Đakovića
TAČKA AUDIO-VIZUELNE SINERGIJE: PRIMOVANJE U FILMSKOJ NARACIJI

Komisija za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidata Aleksandra Đakovića, u sastavu:
dr Tijana Popović – Mlađenović, redovni profesor FMU i komentor

dr Marija Masnikosa, redovni profesor FMU

dr Mirjana Nikolić, redovni profesor FDU

dr Aleksandar Filipović, vanredni profesor Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet - Privredna akademija, Novi Sad

dr Aleksandar S. Janković, vanredni profesor i mentor

Na sastanku održanom 30. jula 2023 komisija je predložila i tom prilikom usvojila izveštaj kojim se pozitivno ocenjuje doktorska disertacija.

Izveštaj Komisije sadrži: uvodno obrazloženje, biografske podatke kandidata, analizu, kritički uvid i ocenu rezultata doktorske disertacije, te zaključak Komisije.

Aleksandar Đaković – biografija

Rođen 08.09.1983.god. u Sremskoj Mitrovici, završio nižu muzičku školu MŠ „Stanković“ i srednju muzičku školu „Kosta Manojlović“ u Beogradu na gudačkom odseku, instrument kontrabas.

Diplomirani muzičar – kontrabasista, master teoretičar - umetnost i mediji, licencirani nastavnik muzičke kulture i student doktorskih naučnih studija „Teorija umetnosti i medija“ na Univerzitetu umetnosti u Beogradu.

Diplomu osnovnih studija stekao studirajući po starom sistemu studiranja na Fakultetu muzičke umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu na katedri za gudačke instrumente u klasi profesora dr Slobodana Gerića. Tokom školovanja bio aktivan izvođač kao kontrabasista u Umetničkom ansamblu Ministarstva odbrane “Stanislav Binički” (2009.), Akademskom orkestru Fakulteta Muzičke Umetnosti u Beogradu (2004. – 2008.), Nordijsko-Balkanskom orkestru - NORBAL (2007.) i Filharmoniji mladih „Borislav Pašćan“ (2002. – 2005.)

Posle osnovnih studija zapošljava se kao profesor muzičke kulture u devetoj gimnaziji „Mihailo Petrović Alas“ (2011.-2015.) Tokom rada u gimnaziji prošao mentorski rad i položio licencu

Ministarstva Prosvete za nastavnika, vaspitača i stručnog saradnika (položio 11.12.2014.) takođe tokom rada kao nastavnik muzičke kulture napisao je šest recenzija za sve udžbenike autorke Sonje Marinković namenjene gimnazijskom školovanju za predmet muzička kultura.

Master diplomu stekao na Univerzitetu umetnosti u Beogradu na programu „Teorija umetnosti i medija“, a master rad sa temom „Uloga muzike u nemom filmu“ pod mentorstvom prof. dr Nevene Daković odbranio 07.10.2015. god. i studije nastavio na programu doktorskih naučnih studija na istom smeru.

12. OBJAVLJENI RADOVI

1. Đaković, Aleksandar, *Primovanje u filmu Kosa Miloša Formana – Predlog za drugačije čitanje* filma, Filološko-umetnički fakultet Kragujevac SRPSKI JEZIK, KNJIŽEVNOST, UMETNOST Zbornik radova sa XI međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu (28–29. X 2016) Knjiga III str.35-44.

http://www.filum.kg.ac.rs/dokumenta/nauka/Skupovi/2017/XII_Veliki_skup_2017/Zbornici_i_korice/knjiga_3_Veliki_skup_2017_c.pdf

2. Đaković, Aleksandar, *The Role of Music in Silent Movie*, TRANSPOSITIONS: MUSIC/IMAGE: XIII. International Conference of the Department of Musicology of the Faculty of Music, University of Arts in Belgrade Belgrade, SERBIA, 12-15. October, 2016. <https://belgradeconference2016.wordpress.com> (objava radova u proceduri) knjiga apstrakata str. 35-36.

<https://belgradeconference2016.files.wordpress.com/2016/10/transpositions-abstracts.pdf>

Analiza doktorske disertacije

Kandidat Aleksandar Đaković, napisao je obimnu disertaciju od preko 400, strana (gotovo 140 000 reči) uključujući bibliografiju (preko 360 jedinica, plus opširna webografija, partiture i vizuelni primeri). Disertacija **TAČKA AUDIO-VIZUELNE SINERGIJE: PRIMOVANJE U FILMSKOJ NARACIJI** je strukturisana u šest delova (uključujući i studiju slučaja na filmu *Kosa Miloša Formana*), i to pored Uvoda i Zaključka. Disertacija sadrži 380 strana iscrpne analize primovanja u filmskoj naraciji i sveobjašnjavajući i samopotkrepljujući deo sa grafičkim analizama, shemama i ilustracijama. Kako kandidat tvrdi na samom početku *Primovanje* se odnosi na fenomen u kom izloženost stimulusu utiče na kasnije misli, osećanja, prosude i ponašanja. Primovanje se može desiti kroz različite senzorne modalitete stimulusa-primova, kao

što su vizuelni, slušni ili semantički znakovi. Narativni filmovi kao oblik audiovizuelnog pripovedanja koji prenose priče korišćenjem: vizuelnih slika, muzike, zvuka, dijaloga, likova i razvoja radnje; stvaraju idealnu sredinu za mnoštvo stimulusa koji se mogu posmatrati kao „primovi“ i služiti u svrhu primovanja. U kontekstu narativnih filmova, primovanje se dešava kada specifični elementi u filmu, kao što su vizuelni prikazi, muzika, dijalog ili različiti motivi i teme, aktiviraju povezane koncepte ili asocijacije u umu gledaoca. Ova disertacija ispituje koncept primovanja u narativnim filmovima i njegove efekte na percepciju, reakciju, spoznaju i prosudu publike. Studija istražuje kako primena primovanja funkcioniše unutar narativne strukture filmova i kako utiče na različite kognitivne i emotivne procese. Studija takođe istražuje kako različite kinematografske tehnike i strategije pripovedanja mogu da dovedu do izražaja određene koncepte ili emocije kod publike kroz sve primenjive tipove i načine primovanja. Ispitujući interakciju između psihološkog primovanja, ljudskog uma i narativnih filmova, ova disertacija ima za cilj da otkrije složene mehanizme koji leže u osnovi uticaja filmskog pripovedanja na naše kognitivne procese, emocionalna iskustva, prosudu i interpretaciju stvarnosti. Sistematizacijom osnovnih mehanizama psihološkog primovanja i njihovom komparacijom u kontekstu narativnih filmova, ovo istraživanje ima za cilj da otkrije različite načine na koje filmski narativi oblikuju naše emocije, stavove i procese donošenja odluka. Multidisciplinarnim pristupom koji obuhvata psihologiju, filmske studije, muzikologiju, neuronauke i druge kognitivne nauke, studija takođe nastoji da osvetli uticaj filmova kao moćnih sredstava za primovanje i manipulaciju našim kognitivnim i emocionalnim stanjima; ali pre svega da ispita potencijal primovanja kao sredstva i načina naracije. Ispitivanjem složenih odnosa između tehnika pripovedanja, efekata primovanja i odgovora publike, ova disertacija nastoji da doprinese dubljem razumevanju kompleksne interakcije između umetnosti filmskog pripovedanja i složenosti ljudske psihe. U uvodu se objašnjava da se *Primovanje* odnosi na fenomen u kojem izloženost stimulusu, koji se naziva „prim“, utiče na naknadne kognitivne procese i ponašanje. Ovaj fenomen karakteriše aktiviranje mentalnih reprezentacija ili koncepata kao rezultat prethodnog izlaganja stimulusu ili iskustvu, što dovodi do povećane dostupnosti ili osetljivosti na povezane informacije. Objašnjenje fenomena primovanja se bazira na pretpostavci da su naši kognitivni sistemi pod uticajem aktivacije relevantnog znanja, sećanja ili asocijacija, oblikuju naše naknadne percepcije, stavove, prosude i procese donošenja odluka. Primovanje se može desiti kroz različite senzorne modalitete stimulusa-primova, kao što su vizuelni, slušni ili

semantički znakovi. U filmovima se primovanje može manifestovati u različitim oblicima. Vizuelni i auditivni znaci, portreti likova ili razvoj radnje unutar filma mogu aktivirati specifične koncepte ili emocije, utičući tako na gledaočevu kognitivnu obradu i emocionalne odgovore. Specifično primovane mentalne reprezentacije mogu da utiču na to kako gledaoci tumače naknadne informacije, kako se angažuju u narativu i formiraju prosude i donose odluke. Na ovaj način tvori se jedinstvo narativa i dispozitiv, odnosno, specifična veza između naracije i publike; što sve doprinosi stvaranju jedinstva i totalnosti umetničkog izraza tj. *Gesamtkunstverka*.

Posle istorijskog pozicioniranja *Primovanja*, kandidat nastavlja svoju hipotezu u poglavlju *Primovanje* u kome se opširno analizira ovaj fenomen kroz psihologiju a zatim obrazlaže paradigmu fenomena kroz brojne (grafičke) primere navodeći sve poznate aspekte. Navodeći tipove primovanja i njihovu primenu u filmskoj naraciji, kandidat staloženo kroz ogroman broj primera obrazlaže pozitivno, negativno, konceptualno i perceptualno primovanje uz primere za vizuelne afektivne stimulse. Kroz analizu filmova od *Rokija IV* preko *Gospodin Smit ide u Vašington* pa sve do *Isterivača đavola* (maskirano primovanje), kandidat versatilno značaj boja, oblika i struktura u ovom fenomenu.

U poglavlju **Značaj muzike u pamćenju filma kao objedinjenog audio-vizuelnog prikaza**, kandidat objašnjava da muzika na mnogo načina pomaže kulturi sećanja, između ostalog ima svojstvo objedinjavanja filma u audio-vizuelnom smislu i tako povećava pamtljivost filma i da muzika služi kao kohezioni faktor naracije i dokazano pomaže u pamćenju filma.

Za studiju slučaja, kandidat je odabrao film *Kosa*, gde je studioznom i detaljnom analizom doprineo još većem razumevanju i značaju problematike. Posebno je zanimljiv religiozni aspekt analize u kome kandidat tvrdi da je film *Kosa* prepun religijskih referenci, odnosno primova. *Kosa* je naravno simbol snage, slobode i bunta. Ali pored očigledne simbolike, *kosa* u *Kosi* treba da stvori asocijativnu referencu na ljude, događaje i značenja i van filma. Naime, svi koji znaju judeo-hrišćanska učenja, znaju i starozavetnu priču o Samsonu i njegovoj snazi koju je krio u svojoj kosi. Samsona je ošišala Dalila i na taj načina ga ponizila, pokorila i oduzela mu njegovu snagu i slobodu. U filmu imamo nekoliko scena koje na to referišu; naime, prvo možemo videti koliko otpora pruža Vuf u zatvoru kada pokušavaju da ga ošišaju, zatim, možemo čuti u rečima pesme *Hair* (Galt MacDermot), šta je sve *kosa* i koliko im znači. Na kraju filma ipak imamo

scenu šišanja i možemo videti žalosne izraze lica junaka filma, kada Džini šiša Bergera, nakon čega će biti poslat u rat i tamo stradati.

Međutim, na kraju filma imamo još jednu, ali ovog puta ohrabrujuću biblijsku referencu na kosu. Naime, Samson iako je bio oslepljen i ošišan, zamolio je Boga da mu još jednom da nadljudsku snagu koju je imao, staje između dva noseća stuba filistijskog hrama i ruši ceo hram ubijajući na taj najčin svoje tlačitelje, ali i sebe. Ova simbolika se može videti u jednom od poslednjih kadrova kose, naime, kada mislimo da je sve već gotovo i da je cela priča ispičana, vidimo kadar u kom su stotine hiljada hipika u protestu “marš na Vašington” i vidimo scenu kako ogroman broj kosatih hipika stoji pod stubovima *Linkoln memorijal centra*, zgrade koja je simbol Amerike i njene vlade. Ova scena moguće prikazuje potencijal tj. snagu hipika (naroda) da stanu između stubova i sruše temelje državnog uređenja.

Na kraju u zaključku, kandidat tvrdi da se *Primovanje* odnosi na implicitnu aktivaciju mentalnih reprezentacija i asocijacija kroz izlaganje specifičnim stimulansima, koji naknadno mogu uticati na misli, stavove i ponašanja pojedinaca. Filmovi, svojim pripovedanjem i audiovizuelnim elementima, pružaju savršene uslove za mnoštvo nadražaja koji indukuju efekat primovanja. Ova teza ispituje fenomen psihološkog primovanja u narativnim filmovima i njegov uticaj na kognitivne i emocionalne procese gledalaca; ali pre svega mogućnost primovanja u svrhu filmske naracije. Disertacija istražuje različite dimenzije psihološkog primovanja u narativnim filmovima, obuhvatajući i kognitivne i emocionalne domene. Kognitivni aspekt se fokusira na aktiviranje kognitivnih struktura, uključujući semantičke mreže, sheme i scenarije, kroz filmske elemente kao što su likovi, postavke/scenografije i radnje narativa. Navedeni elementi se mogu posmatrati kao primovi koji pokreću kognitivne procese gledalaca, što dovodi do pronalaženja povezanih znanja, očekivanja i sudova. Sa druge strane, teza se bavi i emocionalnim uticajem primovanja u narativnim filmovima, gde se istražuje kako emocionalni stimuli/primovi ugrađeni u filmove, kao što su muzika, osvetljenje, boja, oblici i kinematografija, mogu izazvati specifične emocije i modulirati afektivne odgovore gledalaca. Disertacija istražuje i prikazuje varijetet mehanizama koji leže u osnovi emocionalnog primovanja, koji uključujući ulogu empatije i identifikacije u podsticanju emocionalne rezonancije između gledalaca i likova na ekranu. Nalazi ovog istraživanja imaju značajne implikacije u oblastima: naratologije, muzikologije, filmske muzike, psihologije, studija medija i filmske produkcije. Razumevanje

mehanizama psihološkog primovanja u narativnim filmovima može pružiti uvid u to kako filmski stvaraoci mogu strateški osmisliti filmove tako da izazovu željene kognitivne i emocionalne odgovore. Pored toga, shvatanje mehanizama psihološkog primovanja može poboljšati naše razumevanje uticaja medijske izloženosti na misli, stavove i ponašanja pojedinaca i šire gledano društva. Cilj ovog istraživanja je da doprinese rastućem obimu znanja o naraciji u filmovima, uvodeći psihološko primovanje i njegov uticaju u ovaj kontekst. Osvetljavanjem kognitivnih i emocionalnih procesa izazvanih filmskim stimulusima/primovima, istraživanje nudi uvid u složen odnos između filma, muzike i ljudskog uma, doprinoseći dubljem razumevanju moći pripovedanja i filmskih tehnika.

Kritički uvid u ocenu rezultata doktorske disertacije

Doktorska disertacija kandidata Aleksandra Đakovića **TAČKA AUDIO-VIZUELNE SINERGIJE: PRIMOVANJE U FILMSKOJ NARACIJI** je izuzetno zamišljeno i ostvareno, koncipirano i konstruisano delo koje predstavlja više nego značajno postignuće u oblasti interdisciplinarnog pristupa prema problematici Primovanja u kontekstu sa teorijom i istorijom filmske, muzičke, popularne ali i visoke kulture. Rad predstavlja uspešnu sintezu kandidatove dugogodišnje karijere bavljenjem muzikom (praktično i teorijski) i željom za problematizacijom medijskih fenomena kroz znanja stečenim na različitim nivoima školovanja u akademskim institucijama kao i rada sa mentorima. Metodologija ovog rada se apsolutno može sažeto i jednostavno odrediti, iako je u pitanju jedna od najdužih i najkompleksnijih disertacija završenih na UU. Pogotovo imajući u vidu da jedna od vrednosti disertacije jeste upravo sistematizacija osobenih, prilagođenih i novih, i stalno menjajućih iako eklektičko kompilatornih metoda i analitičkih protokola. Na taj način disertacija je odlično zamišljeno i konstruisano delo koje predstavlja značajno postignuće u oblasti interdisciplinarnog pristupa čitavoj grupi problema koje obuhvata fenomen *Primovanja*, od istorijskog i fenomenološkog preko antropološkog i psihološkog do medijskog i kulturnog identiteta. Rad predstavlja uspešnu sintezu kandidatove dugogodišnje svestrane i interdisciplinarne prakse i težnji kao pozicioniranju ličnog i sveobuhvatnog zanimanja za ovaj globalni fenomen vodeći ga akademizaciji koja je postignuta u ovoj disertaciji.

ZAKLJUČAK

Aleksandar Đaković je dao nedvosmisleni inovativni naučni doprinos interdisciplinarnom tumačenju i sagledavanju čvrsto „uvezanih“ tema koje se i dalje svakodnevno dramatično razvijaju i repositioniraju i teže baš ovakvoj sistematizaciji. Ukupnim kvalitetima disertacije kandidat je dokazao sposobnost samostalne izrade naučnog rada, teorijskog istraživanja i analize koji ispunjavaju najviše akademske standarde. Na osnovu svega izrečenog Komisija pozitivno ocenjuje doktorsku tezu Aleksandra Đakovića **TAČKA AUDIO-VIZUELNE SINERGIJE: PRIMOVANJE U FILMSKOJ NARACIJI** i predlaže Veću interdisciplinarnih studija UU u Beogradu da prihvati Referat i donese odluku o pokretanju procedure za javnu odbranu doktorske disertacije.

KOMISIJA

dr Tijana Popović – Mladenović, redovni profesor FMU i komentor

dr Marija Masnikosa, redovni profesor FMU

dr Mirjana Nikolić, redovni profesor FDU

dr Aleksandar Filipović, vanredni profesor Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet - Privredna akademija, Novi Sad

dr Aleksandar S. Janković, vanredni profesor i mentor

Beograd 30.07.2023.